

Bijdragen

Daderkennis, politiekennis en sturend verhoren¹

Han Israëls & Peter J. van Koppen*

Deze tekst gaat over bewijs in het strafrecht. Hoe weet je of de verdachte het misdrijf dat hem ten laste wordt gelegd inderdaad heeft gepleegd? Een van de hardste bewijzen voor het daderschap is dat de verdachte daderkennis heeft, dat wil zeggen kennis over het misdrijf, waarover alleen de dader kan beschikken, en waarover een onschuldige niet kan beschikken. Als een verdachte blijk geeft van daderkennis, dan hangt hij.²

Daderkennis is een harder bewijsmiddel dan bijvoorbeeld een bekentenis. Mensen bekennen soms misdrijven die zij niet hebben gepleegd.³ In ieder politiehandboek staat dan ook dat een bekentenis niet het einde, maar het begin is van een goed verhoor.⁴ Nadat een verdachte bekend heeft, is het van belang om hem vervolgens precies te laten vertellen hoe hij het misdrijf heeft gepleegd. Als hij daarbij blijk geeft van daderkennis, weten wij zeker dat hij de dader is. Geeft hij tijdens het verhoor echter geen blijk van zulke kennis, dan is er reden om aan de waarheidsgetrouwheid van zijn bekentenis te twijfelen. In de epistemologie van juridisch bewijs neemt het begrip 'daderkennis' dan ook een buitengewoon belangrijke plaats in.⁵ Als er een

* Han Israëls is werkzaam bij de juridische faculteit Universiteit Maastricht. Prof. dr. P.J. van Koppen is senior hoofdonderzoeker bij het Nederlands Studiecencentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving in Leiden en hoogleraar Rechtspsychologie bij de juridische faculteiten van Universiteit Maastricht en Vrije Universiteit Amsterdam.

1 Met dank aan Hans Crombag.

2 Niet voor niets wordt de bekentenis als de Koningin van het Bewijs beschouwd. Zie S.C. Thaman, 'Miranda in comparative law', *Saint Louis University Law Journal* 2001, 45, 581-618, p. 581, die overigens de uitdrukking traceert tot het Rusland van de negentiende eeuw.

3 Zie P.J. van Koppen, 'Bekennen als bewijs: Bedenkingen bij het verhoor van de verdachte', *Justitiële Verkenningen* 1998, 24, 4, p. 61-73; G.H. Gudjonsson, *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*, Chichester: Wiley 2003; en S.M. Kassir & G.H. Gudjonsson, 'The psychology of confessions: A review of the literature and issues', *Psychological Science in the Public Interest* 2005, 5, p. 35-67.

4 Zie bijvoorbeeld Projectgroep Recherche Basis Cursus, *Recherche(le)ren: Handboek voor de recherche basis cursus, deel 2*. Zutphen: Rechercheschool Zutphen, Opleidingsinstituut voor Criminaliteitsbeheersing 1989, hoofdstuk 15.

5 Overigens kent het Nederlandse strafrecht de bekentenis niet; wel de verklaring van de verdachte (art. 341 lid 1 Sv.). Die verklaring moet dan wel berusten op eigen wetenschap van de verdachte. De rechter moet dat onderzoeken. Zie G.J.M. Corstens, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, 5e dr., Arnhem: Gouda Quint 2005, p. 640 e.v.

Nobelprijs zou bestaan voor ontdekkingen op het gebied van het strafrecht, dan verdient de bedenker van dit begrip die prijs.

Ten overvloede: daderkennis is niet alle kennis die een verdachte heeft van het misdrijf. Daderkennis is de uitkomst van een aftreksom: alles wat de dader over het misdrijf weet *minus* wat een onschuldige ook zou kunnen weten.⁶

Theoretisch gezien bewijst de aanwezigheid van daderwetenschap in een bekentenis het daderschap van de verdachte. In de praktijk ligt het niet altijd zo eenvoudig. Het kan bijvoorbeeld zijn dat iemand een misdrijf bekent dat hij niet heeft gepleegd om op die manier de ware dader te beschermen. In zo'n geval kan de dader informatie over het misdrijf hebben doorgegeven aan degene die bekent. Aldus kunnen er in een valse bekentenis elementen opduiken, die eruitzien als daderkennis, als kennis waarover alleen de dader zou kunnen beschikken.

Er zijn meer gevallen waarin dit soort complicaties opduiken. Over een van die gevallen gaat deze tekst. Het zal vermoedelijk geregeld gebeuren dat de politie druk uitoefent op een verdachte om te bekennen. Dat mag weliswaar niet: het Wetboek van Strafvordering zegt dat een verdachte zijn verklaring in vrijheid moet kunnen afleggen (het pressieverbod van art. 29 Sv), maar op welk punt gaat vasthoudend verhoren over in ongeoorloofde druk? Als de politie in een ernstige zaak het bewijs niet rond kan krijgen en er desondanks van overtuigd is dat de verdachte het gedaan heeft, kan zij maar al te gemakkelijk bezwijken voor de verleiding om meer druk uit te oefenen dan eigenlijk geoorloofd is. In ons land is dit des te gemakkelijker omdat er, anders dan bijvoorbeeld in Engeland, nog steeds geen wettelijke verplichting bestaat tot het op geluids- of beeldband opnemen van politieverhoren. Het risico bestaat dat een verdachte alleen maar bekent, omdat hij niet langer bestand is tegen de druk van de verhoorders.⁷ Beklaagt hij zich achteraf over die te grote druk, dan kan men er vrijwel zeker van zijn dat de verhoorders dat zullen ontkennen. In zo'n geval, dat zich in de strafrechtpraktijk nogal eens voordoet, valt niet na te gaan wie er de waarheid spreekt. Dan moet de rechter kiezen wie hij gelooft en zullen de verhoorders meestal eerder geloofd worden dan de verdachte.⁸

Voor het bewijs van daderschap lijkt dit probleem niet onoverkomelijk. Daderschap blijkt immers niet zozeer uit een bekentenis op zichzelf, die

6 H.F.M. Crombag, P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, *Dubieuze zaken: De psychologie van strafrechtelijk bewijs*, 3e dr., Amsterdam: Olympus 2005, hoofdstuk 7.

7 Zie W.A. Wagenaar & H.F.M. Crombag, *The popular policeman and other cases: Psychological perspectives on legal evidence*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2005, hoofdstuk 9.

8 P.J. van Koppen, 'Bekennen als bewijs: Bedenkingen bij het verhoor van de verdachte', *Justitiële Verkenningen* 1998, 24 (4), p. 61-73.

wettelijk (art. 341 lid 4 Sv) ook niet voldoende bewijs oplevert, als wel uit de aanwezigheid van daderkennis in die bekentenis. Maar dan duikt het probleem op waarover deze bijdrage gaat. Als de politie ervan overtuigd is dat de verdachte de dader is en er dankzij forse druk in is geslaagd om de verdachte te laten bekennen, is de verleiding groot om het bewijs rond te maken door ervoor te zorgen dat de verdachte niet alleen bekent, maar ook details vertelt die op daderkennis wijzen. De politie heeft de middelen daarvoor meestal in huis: zij weet uit forensisch onderzoek immers wat de bijzonderheden van het misdrijf zijn, die een onschuldige buitenstaander onmogelijk kan weten. En als het de politie lukt om een onschuldige verdachte te laten bekennen, dan moet het ook niet moeilijk zijn om die verdachte details te laten bekennen die wijzen op daderkennis.

Stel, er is bij een inbraak 200 euro gestolen, en de hoogte van het gestolen bedrag is nog op geen enkele manier, bijvoorbeeld via de pers, naar buiten gekomen. Een verhoorder zou dan tegen de verdachte kunnen zeggen: 'Geef nou maar toe dat je 200 euro hebt gestolen, dan kunnen we eindelijk allemaal naar huis.' De suf geprate verdachte die toch al bekend heeft, knikt gelaten. Maar de verhoorder vervolgt: 'Betekent dat dat je bekent dat je die 200 euro hebt gestolen?' Opnieuw knikt de verdachte en vervolgens noteert de verhoorder in het proces-verbaal: 'Ik beken dat ik 200 euro gestolen heb' en voegt zekerheidshalve, met het oog op artikel 310 Sr, toe dat hij voor het zich toe-eigenen van dat bedrag geen toestemming had van de eigenaar en wist dat wat hij deed niet mocht. Zaak rond: het precieze bedrag ziet eruit als daderkennis. Als de verdachte achteraf beweert dat hij deze daderkennis niet spontaan heeft verteld, maar dat die hem is aangereikt door zijn verhoorder, die dat vervolgens ontkent, dan zal de verhoorder eerder geloofd worden dan de verdachte, van wie de rechter immers verwacht dat hij zal liegen. Toch kan niet worden uitgesloten dat het klopt wat de verdachte zegt. Zijn probleem is hoe dat te bewijzen.

Epistemologisch gezien lijkt dit op het eerste gezicht een onoplosbaar bewijsprobleem. Er is een proces-verbaal, op ambtseid opgemaakt door de verhoorder, maar ook door de verdachte ondertekend en daarin staat: 'Ik heb 200 euro gestolen.' Maar daderkennis moet door de verdachte spontaan verteld zijn om als zodanig te kunnen gelden. Bestaat er geen geluidsopname van het verhoor, en geeft ook het proces-verbaal ervan alleen weer wat de verdachte gezegd zou hebben en niet ook wat zijn verhoorders gevraagd en gezegd hebben, dan lijkt er geen manier te bestaan om na te gaan wie hier de waarheid spreekt. Als de verdachte de dader is, heeft hij er alle belang bij om te liegen over de wijze waarop de verhoorders zich hebben gedragen. Maar als de verhoorders inderdaad te veel druk hebben uitgeoefend en sturend hebben verhoord, dan hebben ook zij er alle belang bij om te liegen over de ware toedracht tijdens het verhoor. Zij zullen dat des te

gemakkelijker doen naarmate zij er meer van overtuigd zijn dat de verdachte wel degelijk de dader is.⁹ En ook omdat zij weten dat het tegenbewijs vrijwel zeker niet te leveren zal zijn.

Nu beide partijen een sterk motief hebben om over beweerd wangedrag te liegen, lijkt het bewijsprobleem onbeslechtbaar. Toch bestaat er voor dit probleem een oplossing. Die oplossing vertoont sterke formele gelijkenis met de belangrijke rol die het begrip 'daderkennis' speelt bij het bewijzen van het daderschap van een verdachte. Als de verdachte bepaalde bijzonderheden vertelt over de wijze waarop hij het misdrijf gepleegd heeft, details die voldoen aan het vereiste dat het zaken betreft die een onschuldige met geen mogelijkheid kan weten, dan hangt de verdachte. Maar zo kunnen er in een bekentenis ook bepaalde elementen voorkomen die erop wijzen dat zo'n element niet spontaan genoemd kan zijn door de verdachte en daarom moet zijn aangereikt door de verhoorder, ook al staan die elementen in het proces-verbaal vermeld als uitspraken van de verdachte zelf en verklaren de verhoorders dat niet zij, maar de verdachte dat detail, bijvoorbeeld die gestolen 200 euro, als eerste heeft genoemd. Wat voor soort elementen zijn dat en hoe kom je ze op het spoor?

Veranderingen in opeenvolgende bekentenissen

Een manier om daar achter te komen was al bekend en is te vinden in het boek *Dubieuze zaken* van Crombag, Van Koppen en Wagenaar.¹⁰ Als er in opeenvolgende bekentenissen een verandering optreedt, en die verandering spoort met een verandering die inmiddels door voorgaand forensisch onderzoek is opgetreden in de kennis van de politie over het misdrijf, dan is dat een sterke aanwijzing dat er sturend is verhoord. Laten we een voorbeeld nemen, ontleend aan de casus die tot de in het vervolg ontwikkelde gedachten heeft geleid en waarover een van ons elders uitvoeriger heeft gerapporteerd: de zaak Ina Post.¹¹ De 33-jarige bejaardenverzorgster Ina Post werd in 1986 veroordeeld voor het wurgen van een bejaarde vrouw. Haar veroordeling berust uitsluitend op haar eigen bekentenissen. En op daderkennis in die bekentenissen. Zij zegt echter dat die bekentenissen zijn afgedwongen en dat de daderkennis in de bekentenissen haar is aangereikt door haar verhoorders.

9 T. Barker & D. Carter, 'Fluffing up the evidence and covering your ass: Some conceptual notes on police lying', *Deviant Behavior* 1990, 11, p. 61-73.

10 H.F.M. Crombag, P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, *Dubieuze zaken: De psychologie van strafrechtelijk bewijs*, 3e dr., Amsterdam: Olympus 2005, p. 186.

11 H. Israëls, *De bekentenissen van Ina Post*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2004.

Er waren bij dit misdrijf cheques ontvreemd. Ina Post bekende aanvankelijk dat zij deze cheques had geïnd in een bepaalde week, namelijk de week volgend op zaterdag 23 augustus 1986. Op dat moment wist de politie alleen maar dat deze cheques op 4 september waren afgeschreven van de rekening van het slachtoffer. Kort daarna ontdekte de politie dat de cheques geïnd waren op 23 augustus. En zie, in haar volgende verklaring bekende Ina Post alsnog dat zij de cheques geïnd had op 23 augustus zelf. Het kan welhaast uitgesloten worden dat deze verandering in de bekentenissen het gevolg is van een spontane verandering in de herinnering van Ina Post. Deze verandering moet gestuurd zijn door de verhoorders, ook al valt van zulke sturing in de processen-verbaal van de bekentenissen niets te bekennen. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid bewijst deze verandering dat op dit punt sturend is verhoord. Bewijst dit nu dat ook de andere details dankzij sturing en suggestie door de verhoorders in de bekentenissen terecht zijn gekomen? Dat weten we niet zeker. We kunnen er voorsnog alleen van uitgaan dat de verhoorders bij de datering van het innen van de cheques gestuurd moeten hebben. Misschien zijn zij alleen bij dit detail bezweken voor de verleiding om een detail in de bekentenis te corrigeren.

Het is daarom van belang om te zoeken naar andere manieren om sturend verhoren te detecteren. Want andere veranderingen in de bekentenissen, die gelijke tred houden met veranderingen in de kennis van de politie, zijn er in de zaak Ina Post niet. Veranderingen in bekentenissen die parallel lopen met de voortschrijdende kennis van de politie, doen zich alleen voor als de politie in de periodes tussen die bekentenissen langs andere wegen nieuwe informatie verkrijgt. In het geval van Ina Post volgden de bekentenissen elkaar in zo korte tijd op, dat de politie in de tussenliggende tijd weinig nieuwe informatie uit andere bronnen verkreeg. Daarom is het voor deze en soortgelijke zaken gelukkig dat er nog twee andere manieren bestaan om sturend verhoren op te sporen. Deze manieren zijn nieuw.

Zoeken naar fouten in de kennis

De ene manier bestaat uit het zoeken naar *fouten* in de kennis van de politie over het misdrijf en om vervolgens te kijken of deze fouten ook opduiken in de bekentenissen van de verdachte. Je moet zoeken naar een foute gedachte bij de politie, waarvan je weet dat die op zeker moment geleefd heeft bij de politie, maar waarvan niet te begrijpen valt waarom de dader die gedachte ook zou koesteren. Duikt zo'n misverstand van de politie ook op in een bekentenis van de verdachte, dan is dat een sterke aanwijzing dat er sturend is verhoord. Laten we een paar voorbeelden bekijken, opnieuw ontleend aan de zaak van Ina Post. Op zeker moment bekent Ina Post dat zij ook een bankboekje heeft gestolen. Dat lijkt op het eerste gezicht daderkennis, want er bestaat een

proces-verbaal waarin twee rechercheurs melden dat zij hebben vastgesteld dat er een bankboekje uit de woning van het slachtoffer moet zijn ontvreemd. Deze melding berust echter op een misverstand. De twee rechercheurs meldden de diefstal nadat zij tevergeefs naar het bankboekje hadden gezocht. Dat zij dat bankboekje niet konden vinden, kwam echter doordat een andere rechercheur het twee dagen eerder voor sporenonderzoek naar de technische recherche had gebracht. Ook daarvan bestaat een proces-verbaal, maar dat kenden die twee rechercheurs blijkbaar niet. En zo kon het gebeuren dat Ina Post de diefstal bekende van iets wat helemaal niet gestolen was, maar waarvan de politie *dacht* dat het gestolen was.

Nog een voorbeeld. Ina Post bekent op zeker moment dat zij 200 gulden in contanten heeft gestolen. Ook dat lijkt op het eerste gezicht daderkennis, want de zaakwaarnemer van het slachtoffer heeft direct na het misdrijf verklaard dat er volgens hem een contant bedrag van ongeveer 800 gulden in de woning aanwezig moest zijn. Ook verklaarde hij dat hij twee weken eerder voor het slachtoffer duizend gulden van de bank had gehaald. Op grond van die twee mededelingen zal de recherche naar alle waarschijnlijkheid een eenvoudige rekensom hebben gemaakt: er was duizend gulden gehaald, na het misdrijf bleek er nog ongeveer 800 gulden in de woning aanwezig, dus moet er ongeveer 200 gulden zijn gestolen. En dat bekende Ina Post gelukkig ook. Maar die som berust op een oppervlakkige lezing van het proces-verbaal van de verklaring van de zaakwaarnemer. Die zei inderdaad dat hij twee weken eerder duizend gulden had gehaald, en bedoelde te zeggen dat er op het moment van het misdrijf nog ongeveer 800 gulden in de woning aanwezig geweest moest zijn, omdat hij kon uitrekenen dat het slachtoffer in de tussenliggende twee weken ongeveer 200 gulden uitgegeven moest hebben. Maar na het misdrijf bleek er helemaal geen contant geld in de woning aanwezig. Er moet dus niet 200 maar ongeveer 800 gulden gestolen zijn. Maar dat bekende Ina Post niet: die hield het op die 200 gulden die ook de politie aannemelijk moet zijn voorgekomen. Misschien wilde zij haar misdrijf onschuldiger voorstellen dan het was en noemde zij daarom een lager bedrag dan zij in werkelijkheid gestolen had, maar dat verklaart nog niet waarom zij nu juist met die 200 gulden op de proppen kwam. Waarom niet 100 gulden? Of 300 gulden? Het bedrag van 200 gulden is echter verklaarbaar als men zich verplaatst in de schoenen van verhoorders die het proces-verbaal over de verklaring van de zaakwaarnemer niet erg zorgvuldig gelezen hebben. Ook het bedrag van 200 gulden kan daarom gezien worden als een aanwijzing dat er sturend is verhoord.

Sturend verhoren zoeken via fouten kan ook met behulp van het voorbeeld dat al gebruikt werd bij de eerste methode: het gelijke tred houden van veranderingen in de bekentenissen met veranderingen in de kennis van de politie. Ina Post bekende aanvankelijk dat zij cheques had geïnd tijdens de

week die volgde op 23 augustus. Dit klopte weliswaar niet, omdat al spoedig bleek dat de cheques op 23 augustus zelf waren geïnd, maar het klopte wél met de kennis waarover de politie op dat moment beschikte. De politie wist op dat moment alleen dat de cheques op 4 september van de rekening van het slachtoffer waren afgeschreven. In die tijd verstreek tussen innen en afschrijven van cheques gewoonlijk niet meer dan ruim een week. Daarom was het op dat moment een redelijke veronderstelling van de politie om aan te nemen dat de cheques in de week volgend op zaterdag 23 augustus geïnd moesten zijn. Gezien de datum van afschrijven was het logisch dat de politie op dat moment die fout maakte. De eventuele dader wist niet op welke datum de cheques van de rekening waren afgeschreven.

Zoek naar begrenzingen van de kennis

We hebben nu dus twee manieren om sturend verhoren op te sporen: zoek naar veranderingen in opeenvolgende bekentenissen die gelijke tred houden met veranderingen in de kennis van de politie, en zoek naar fouten in het denken van de politie, die niet te verwachten zijn in het denken van de dader, maar die wel opduiken in zijn of haar bekentenissen.

Er is nog een derde manier, die echter minder gemakkelijk onder een duidelijke noemer te vangen is en die voorlopig even omschreven moet worden als: zoek naar begrenzingen van de kennis waarover de verdachte volgens de bekentenis beschikt, die eigenaardig zijn als je kijkt vanuit de positie van de dader, maar die begrijpelijk zijn als je kijkt vanuit de positie van de politie. Dat klinkt cryptisch en kan het beste verduidelijkt worden aan de hand van een paar voorbeelden.

Ina Post bekende dat zij op 23 augustus 1986 bij De Bijenkorf iets gekocht had met een cheque voor een bedrag van ongeveer 34 gulden. Zij zei ook dat zij niet meer wist wát zij voor dat bedrag had gekocht. Dat is eigenaardig. Hoe vaak zal het gebeuren dat u nog wel de hoogte van het uitgegeven bedrag weet, maar dat u niet meer weet wat u daarvoor gekocht heeft? Deze eigenaardigheid in wat Ina Post zich nog wel en wat zij zich niet meer herinnert verdwijnt, zodra je bedenkt wat de politie wel en niet wist. De politie had die cheque van ongeveer 34 gulden weten te achterhalen. Maar wat met behulp van die cheque gekocht was, was daar niet op vermeld en was daarom nog steeds onbekend aan de politie. Hier weerspiegelt de beperktheid van de kennis van de politie zich in de beperktheid van de kennis van de verdachte zoals die uit haar bekentenis blijkt. Dat Ina Post nog wel het bedrag wist, maar niet wat zij ervoor gekocht had, is eigenaardig, zo niet onverklaarbaar, als je aanneemt dat zij dit detail op die wijze spontaan aan de politie verteld heeft, maar het wordt heel begrijpelijk als je aanneemt dat het bedrag op die cheque door de politie is aangedragen.

Nog een voorbeeld. Ina Post bekende dat zij cheques en contant geld had gestolen 'en mogelijk nog andere goederen'. Op dat moment wist de politie alleen nog maar dat er cheques en geld waren gestolen, maar kon uiteraard niet uitsluiten dat er nog meer was gestolen. Het is opvallend dat Ina Post zich precies de diefstal weet te herinneren van de zaken waarvan de politie al zeker wist dat zij gestolen waren en voor het overige zegt dat zij het niet precies meer weet. Dat kan natuurlijk best waar zijn, maar het is niettemin opvallend dat haar concrete kennis beperkt blijft tot wat de politie in concreto weet.

Nog een voorbeeld. Al twee keer kwam ter sprake dat Ina Post aanvankelijk zei dat zij cheques had geïnd in de week volgend op zaterdag 23 augustus. De vaagheid in deze tijdsaanduiding is eigenaardig als men zich verplaatst in de positie van de dader. De week volgend op zaterdag 23 augustus was die van 25 tot 30 augustus. De moord was gepleegd op vrijdagavond 22 augustus. Maandag 25 augustus was dus de eerste werkdag erna. Zou de echte dader nu werkelijk niet meer weten of hij alle cheques tegelijkertijd heeft verzilverd, of dat dat op verschillende dagen gebeurd is? En of hij de cheques bij de eerst mogelijke gelegenheid, dus op de eerste werkdag erna, heeft geïnd, of pas na een aantal dagen, aan het einde van die week derhalve? De vaagheid in de datering wordt echter begrijpelijk als je je realiseert dat de politie op dat moment enkel wist dat de cheques op 4 september van de rekening van het slachtoffer waren afgeschreven. Bij het sturen tijdens het verhoor kon de politie niet preciezer worden dan haar eigen kennis op dat moment was. Uit de datum van afschrijving kun je niet afleiden op welke dag precies een cheque is geïnd, maar wel kun je er een periode van ongeveer een week uit afleiden waarin zo'n cheque geïnd moet zijn. En het is die marge van ongeveer een week die opduikt in de bekentenis van Ina Post. In dit geval gaat het niet om de grens tussen wel en niet weten, maar om de mate van precisie van de kennis. Die mate van precisie is geringer dan wat je bij de dader zou verwachten, maar gelijk aan die van de politie op dat moment.

Kennis van de feiten

Tot zover drie manieren om sturend verhoren te detecteren. Misschien zijn er nog meer manieren, maar die zijn wij in ieder geval nog niet in een concrete zaak tegengekomen. Er valt nog wel een vierde manier te bedenken. Zodra er kennis in de bekentnissen opduikt, die de politie wel heeft, maar waarover de verdachte niet kan beschikken – bijvoorbeeld over wat er op de plek van het misdrijf is gebeurd nadat de dader was vertrokken – dan moet er natuurlijk ook sprake zijn geweest van sturend verhoren. Merk daarbij overigens op dat in dat geval de elementen die wijzen op sturend verhoren

van andere aard zijn dan die bij de drie eerder genoemde manieren. Bij deze vierde manier gaat het om kennis van feiten, die de echte dader niet zou kunnen hebben, terwijl het bij die drie eerdere manieren gaat om formele kenmerken van beweerde kennis, namelijk om veranderingen daarin (die gelijke tred houden met kennis van de politie), om kennis die geen kennis is (maar die de politie ten onrechte voor feitelijke kennis houdt), en om begrenzingen van wat nog wel en niet meer geweten wordt.

De drie manieren waarop sturend verhoren door de politie kan worden opgespoord, zijn gevonden tijdens het analyseren van de zaak van Ina Post. Het is dus niet zo dat eerst deze drie manieren zijn bedacht en dat vervolgens de voorbeelden zijn gevonden. De ordening in drie manieren is voortgekomen uit nadenken over de vraag wat voor aanwijzingen voor sturend verhoren er in dat dossier te vinden waren.

Iets vergelijkbaars zou je nu ook kunnen doen met deze drie (of vier) manieren van detecteren van sturend verhoren. Vanuit deze verschillende manieren kan een overkoepelend concept worden bedacht, dat al deze manieren dekt. Aldus wordt deze tekst meer dan alleen een opsomming van praktische hulpmiddelen waarmee officieren van justitie, rechters en vooral strafrechtadvocaten hun voordeel kunnen doen. Dat overkoepelende concept bevindt zich op hetzelfde abstractieniveau als het begrip 'daderkennis' en vertoont daarmee ook een aantal overeenkomsten.

Bij al deze manieren gaat het om zoeken naar elementen in bekentenissen die je wel verwacht bij de politie maar niet bij de dader. Wij stellen voor om te spreken van 'politiekennis'. Deze term is gekozen naar analogie van de term 'daderkennis'. Zoals 'daderkennis' alles is wat de dader zou kunnen weten over het misdrijf *minus* al datgene wat een onschuldige ook zou kunnen weten, zo is 'politiekennis' alles wat je zou kunnen verwachten aan kenmerken van datgene wat de politie meent te weten over het misdrijf *minus* al datgene wat je aan kennis bij de dader zou kunnen verwachten.

Het bedenken van wat 'politiekennis' is, is echter lastiger dan bedenken wat allemaal daderkennis is. Daderkennis is eenvoudig alles wat de politie heeft weten te ontdekken over het misdrijf en wat nog niet naar buiten is gekomen. 'Politiekennis' is niet zo gemakkelijk te omschrijven. Dat komt doordat het bij 'politiekennis' bij geen van de drie genoemde manieren gaat om substantiële kennis, maar om wat daarnet formele kenmerken van kennis zijn genoemd: veranderingen in opvattingen (waarbij de richting van die veranderingen niet terzake doet), of fouten in de opvattingen van de politie over het misdrijf, of de grens tussen wat wel en niet bekend is, die volgt uit wat de politie wel en niet weet.

'Politiekennis' is het begrip dat in principe een oplossing biedt voor een kwestie die in eerste instantie onoplosbaar leek. Dit begrip levert de mogelijkheid om te zoeken naar sturend verhoren, ook als zulke sturing niet

direct in de verslagen van verhoren zichtbaar is. Ook binnen een tekst die, als gebruikelijk bij processen-verbaal van verhoren, uitsluitend de mededelingen van de verdachte lijkt weer te geven, valt soms de stem te herkennen van zijn of haar gespreksgenoten. Met daderkennis kun je bewijzen dat de verdachte het misdrijf heeft gepleegd, met politiekennis kun je aantonen dat de politie zich heeft bezondigd aan het ambtsmisdrijf van sturend verhoren, een ambtsmisdrijf dat volgens verdachten nogal eens gepleegd wordt, maar dat door de beweerde plegers ervan steevast ontkend wordt.

Het aantonen van sturend verhoren middels het vinden van politiekennis in bekentenissen is niet gemakkelijk. Deze methode vereist nauwkeurige kennis van het dossier en zeer zorgvuldige lezing van de bekentenissen.¹² Deze methode is alleen nodig als er geen geluidsopnamen van de verhoren bestaan. Zodra het wettelijk verplicht zou worden om verhoren altijd op geluidsband op te nemen, zou aan de hand van zulke opnamen moeiteloos gecontroleerd kunnen worden of sprake is geweest van sturend verhoren en zou heel de voorgaande beschouwing zijn waarde verliezen. Zo eenvoudig zou de oplossing zijn. Je vraagt je af waarom niet gebeurt wat velen sinds jaar en dag al bepleit hebben.¹³

Summary

Interrogations of suspects in the Netherlands are usually reported as a kind of summary which only includes the words of the suspect. No indication is given of what the interrogators have said. Afterwards, the suspect sometimes claims that allegedly spontaneous details of the interrogation were in fact suggested to him/her by the interrogators. If these details concern facts pursuant to matters of guilt, it is essential to know whether this claim is correct. If the interrogation is not on tape, and if the interrogators deny having influenced the suspect's deposition, the truth may never be known. This article shows that it is sometimes possible to detect undue influence of a suspect's deposition, even if this has not been registered in the written

12 In vele gevallen zal dat niet voldoende zijn, want niet alles wat een rechteam deed, komt in het dossier terecht. Meer informatie over het verloop van het onderzoek is veelal te vinden in het tactische of het technische journaal dat grote rechteams bijhouden. Zie daarover C.J. de Poot, R.J. Bokhorst, P.J. van Koppen & E.R. Muller, *Rechercheportret: Over dilemma's in de opsporing*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2004, p. 290 e.v.

13 Naar aanleiding van het rapport van Posthumus over de Schiedammer Parkmoord (F. Posthumus, *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord: Rapportage in opdracht van het College van Procureurs-Generaal*. s.l.: Openbaar ministerie 2005 (zie <www.om.nl>)), stelde de Minister van Justitie voor om verhoren op te nemen. Dat stelt hij echter alleen voor als het gaat om bijzonder zware misdrijven. Zie *Programma versterking opsporing en vervolging*, 11 november 2005. Zie <www.om.nl> onder Schiedammer Parkmoord.

R&R 2006 / 1

report. As a way of dealing with this problem, the authors propose a new category as a parallel to 'intimate knowledge' (knowledge possessed by the perpetrator, but not by the person who is innocent), namely 'police knowledge', a term which is introduced and explained in the paper.